

Balıkçılık Sektöründe Su Ürünleri Kooperatiflerinin Rolü Ve Örgütlenme Yapıları

Kadir DOĞAN¹ Metin TİMUR²

ÖZET

Ülkemizde balıkçılık sektörü, tarım sektörü içerisinde önemli bir yere sahiptir. Balığın değerli besin kaynağı olmasının yanında iş kolu bakımından sosyo-ekonomik alanda da önemli katkıları bulunmaktadır. 2008 yılı verilerine göre, ülkemizde balıkçılık üretiminin %76'sı avcılık %24'ü yetiştiricilik yoluyla karşılanmaktadır. Avcılık yoluyla elde edilen üretimin her aşamasında su ürünleri kooperatifleri etkin rol oynamaktadır. Bu kooperatifler deniz ve içsu balıkçılığında olduğu gibi su ürünleri yetiştiriciliğinde de katkı sağlamaktadır. Bu çalışmada, faaliyet alanı balıkçılık olan su ürünleri kooperatiflerinin günümüzdeki sayısal durumları, bölgesel dağılımları, üye sayıları ve örgütlenme yapıları araştırılmıştır. Elde edilen verilere göre 2009 yılı sonu itibarıyla 61 ilimizde 336'sı denizlerde (%64), 186'sı içsularda (%36) olmak üzere toplam 522 adet su ürünleri kooperatifi ve bu kooperatiflere üye 29.198 balıkçı faaliyet göstermektedir. Su ürünleri kooperatiflerinin bulunduğu 61 ilin 28'inde denizde, 48'inde ise içsularda avcılık yapan kooperatif bulunmaktadır. Kooperatiflerin sayı ve yüzde oranları Akdeniz Bölgesi 75 (%14), Doğu Anadolu Bölgesi 35 (%7), Ege Bölgesi 100 (%19), Güneydoğu Anadolu Bölgesi 12 (%2), İç Anadolu Bölgesi 39 (%7), Karadeniz Bölgesi 112 (%21) ve Marmara Bölgesi'nde 149 (%30) adet olarak tespit edilmiştir. Kooperatif ve üye sayısının en fazla olduğu il 50 kooperatif ve 3.793 üye ile İstanbul ilidir. Genel olarak, Türkiye'de balıkçılar arasındaki örgütlenme düzeyinin düşük olduğu görülmüştür. Faal olan kooperatiflerin %38'i bir araya gelerek 14 bölge birliği, 12 bölge birliği ise üst örgüt olan Su Ürünleri Merkez Birliğini kurmuşlardır.

Anahtar Kelimeler: Balıkçılık endüstrisi, kooperatifçilik, su ürünleri kooperatifleri, balıkçı örgütleri

The Role Of Fisheries Co-Operatives In Fisheries Sector And Their Organization Structures

ABSTRACT

In Turkey fisheries sector has a major place in agriculture sector. It has important contributions to the socio-economical field in terms of business line as well as being a valuable food source. According to 2008 data, 76% of the fishery industry consists of fish hunting and 24% of it consists of aquaculture. Fisheries co-operatives play an important role in every step of the production obtained through fishing. These cooperatives also contribute to aquaculture as well as sea and inland fisheries activities. In this study, current quantitative statuses, distributions, number of members and organizational structures of fisheries co-operatives are examined. According to the obtained data, as of the end of year 2009 there are a total of 522 fisheries co-operatives in 61 cities, 336 of which are related to marine fisheries (64%) and 186 of which are related to inland fisheries (36%) and there are 29,198 fishermen registered in these cooperatives. In 28 of the 61 cities there are marine fisheries co-operatives and 48 inland fisheries co-operatives. The number and percentage of the cooperatives are as follows: Mediterranean Region 75 (14%), East Anatolian Region 35 (7%), Aegean Region 100 (19%), Southeastern Anatolian Region 12 (2%), Inner Anatolian Region 39 (7%), Black Sea Region 112 (21%) and Marmara Region 149 (30%). The city that has the largest number of cooperatives and members is Istanbul with 50 cooperatives and 3,793 members. In general the organization level of fishermen in Turkey is considered low. 38% of active cooperatives came together and formed 14 regional unions and 12 regional unions founded the Central Fisheries Union which is an upper organization.

Keywords: Fisheries industry, cooperation, fishery co-operatives, fishery organizations

GİRİŞ

Balıkçılık sektörünün her aşamasında su ürünleri kooperatifleri etkin rol oynamaktadır. 2008 yılı verilerine göre, toplam balık üretiminin (646.310 ton) %76'sı

¹ İ.Ü. Su Ürünleri Fakültesi Yetiştiricilik Bölümü Ordu Cad. No. 200 34470 Fatih/İSTANBUL

² İ.Ü. Su Ürünleri Fakültesi Yetiştiricilik Bölümü Ordu Cad. No. 200 34470 Fatih/İSTANBUL

Sorumlu Yazar : kadogan@istanbul.edu.tr

(494.126 ton) avcılık, %24'ü (152.186 ton) yetiştiricilik yoluyla karşılanmaktadır. Deniz ve içsularda avcılık yoluyla elde edilen üretimin dışında su ürünleri yetiştiriciliğinde de kooperatifler faaliyet gösterip ülke ekonomisine katkı sağlamaktadır.

Ülkemizde değişik konularda faaliyet gösteren 12.822 tarım kooperatifi ve bu kooperatiflerin de 4.755.091 ortağı bulunmaktadır (İnan ve ark., 2010; Anon, 2010a). Bu kooperatifler ve ortakları tarımsal üretim, pazarlama ve üretilen ürünlerin tüketiciye ulaştırılmasında vazgeçilmez ekonomik ve sosyal amaçlı örgütlerdir. Balıkçılık endüstrisinde çok önemli bir paya sahip olan av filolarının yasal olarak bağlı olduğu su ürünleri birlikleri ve kooperatifleri ekonomik ve sosyal gelişmeye katkıda bulunmaktadırlar.

Türkiye'de su ürünleri kooperatifçilik hareketi 1942 yılında Halk Bankasının öncülüğünde başlamış, 1969 yılında 1163 Sayılı Kooperatifler Kanununun çıkmasıyla derli toplu bir mevzuata kavuşmuştur. 1971 yılında 1380 Sayılı Su Ürünleri Kanunu ile sektöre canlılık gelmiş, su ürünleri kooperatiflerine tanınan değişik ayrıcalıklarla, balık avcılarının çok sayıda kooperatif bünyesinde toplanmaları sağlanmıştır (Arısoy 1974, Çıkin ve Elbek 1991).

Türkiye'de su ürünleri kooperatifçiliğinin ulusal ekonomik yapı içerisindeki rolü değişkenlik arz etmektedir (Ünal ve Yercan, 2006). Ülkemizde 1973 yılında 133 su ürünleri kooperatifi ve 4 su ürünleri kooperatif birliği, 1980 yılında 227 su ürünleri kooperatifi 6 kooperatif birliği ve 14.750 üyesi (Anon, 1982) var iken bu rakam 1989 yılında 421 kooperatif, 8 kooperatif birliğine ulaşmıştır (Çıkin ve Elbek 1991, Akyol ve ark. 2006).

Yapılan bu çalışmada 2009 verilerine göre çalışır durumda olan 522 adet su ürünleri kooperatifi ve 29.198 ortağı, 14 kooperatif bölge birliği, 1 kooperatif merkez birliği ile faaliyetlerini sürdürmektedirler. Su ürünleri kooperatiflerinin balıkçılık endüstrisine katkıları ve önemi ile balıkçıların örgütlenme düzeylerinin araştırılması üzerine odaklanan çalışmada 1940'lı yıllarda başlayan su ürünleri kooperatifçilik hareketinin su ürünleri sektörü içindeki yeri araştırılarak kooperatiflerin zaman içindeki gelişimi ve örgütlenme yapıları analiz edilecektir. Elde edilen sonuçların bu konuda yapılacak olan çalışmalara ve kooperatif organizasyonları ile uğraşanlara ışık tutması amaçlanmıştır.

MATERYAL VE METOT

Çalışmanın materyalini ülkemizdeki denizlerde ve iç sularda kurulmuş olan su ürünleri kooperatifleri oluşturmaktadır. Bu amaçla su ürünleri kooperatiflerinin Türkiye'deki sayılarını, illere göre dağılımlarını, faaliyet alanını ve kooperatiflere üye olan balıkçı sayılarını ortaya çıkarmak amaçlandığından bu amaca yönelik düzenlenen bir anket hazırlanmıştır. Hazırlanan bu anket, öncelikle Tarım ve Köyişleri Bakanlığına bağlı Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü (TEDGEM) ve 81 İlin Tarım Müdürlüklerine gönderilerek illerdeki su ürünleri kooperatiflerinin durumlarını içeren bilgiler istenmiştir. Tarım İl Müdürlüklerinden gelen bilgiler doğrultusunda ayrıca kooperatiflerin kurulu buldukları yerleşim yerlerindeki kooperatif başkanları ve yöneticileriyle görüşmeler yapılmıştır. Elde edilen veriler illere göre kooperatif sayıları, üye sayıları, örgütlenme yapıları bilgisayara aktarılarak tablolar halinde değerlendirilmiştir.

ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

Ülkemizin 81 ilinden alınan bilgilerin değerlendirilmesi sonucunda 2009 yılı sonu itibariyle 61 ilimizde 186 adet içsuda (%36), 336 denizde (%64) olmak üzere toplam 522 adet su ürünleri kooperatifinin toplam 29.198 üye balıkçısıyla faaliyet gösterdiği tespit edilmiştir. Bu 61 ilin 28'inde deniz balıkçılığı kooperatifi bulunurken, 48'inde ise içsu balıkçılığı yapan kooperatif bulunmaktadır. Türkiye'de kurulmuş faal

olan su ürünleri kooperatiflerinin illere göre dağılımları ve üye sayıları Çizelge (1) de verilmiştir.

Çizelge 1. Türkiye su ürünleri kooperatiflerinin illere göre dağılımları

İller	Kooperatif Sayısı		Toplam Kooperatif Sayısı	Toplam Üye Sayısı
	Deniz	İçsu		
Adana	4	7	11	806
Adıyaman	0	7	7	145
Afyonkarahisar	0	7	7	308
Aksaray	0	1	1	36
Ankara	0	7	7	140
Antalya	14	4	18	821
Artvin	3	0	3	216
Aydın	7	6	13	652
Balıkesir	12	6	18	1.022
Bartın	3	0	3	258
Bilecik	0	1	1	26
Bingöl	1	1	2	30
Bitlis	0	3	3	225
Bolu	0	1	1	27
Burdur	0	8	8	332
Bursa	11	4	15	879
Çanakkale	17	5	22	621
Çankırı	0	2	2	191
Denizli	0	3	3	184
Düzce	1	1	2	98
Edirne	5	9	14	1.050
Elazığ	0	14	14	272
Erzincan	0	1	1	15
Eskişehir	0	6	6	130
Gaziantep	0	1	1	22
Giresun	6	2	8	446
Gümüşhane	0	2	2	36
Hatay	8	3	11	366
Isparta	0	14	14	885
İstanbul	50	0	50	3.793
İzmir	42	0	42	2.613
K. Maraş	0	3	3	170
Karaman	0	1	1	22
Kars	0	1	1	28
Kastamonu	6	0	6	241
Kayseri	0	4	4	172
Kırklareli	2	1	3	197
Kırşehir	0	1	1	20
Kocaeli	10	0	10	629
Konya	0	11	11	1.000
Kütahya	0	3	3	90
Malatya	0	6	6	349
Manisa	0	6	6	490
Mersin	10	0	10	440
Muğla	26	0	26	1.409
Nevşehir	0	1	1	15
Ordu	9	1	10	622
Rize	20	0	20	1.525
Sakarya	1	1	2	194
Samsun	17	0	17	1.449
Sinop	9	0	9	329
Sivas	0	4	4	123

Şanlıurfa	0	4	4	104
Tekirdağ	6	1	7	365
Tokat	0	2	2	58
Trabzon	20	0	20	1.480
Tunceli	0	3	3	78
Van	0	5	5	146
Yalova	7	0	7	274
Yozgat	0	1	1	112
Zonguldak	9	0	9	422
Toplam	336	186	522	29.198

Çizelge 1 de görüldüğü gibi kooperatif sayısının en fazla olduğu İstanbul ilimiz 50 kooperatif ve 3.793 üye balıkçısı ile ilk sırada yer almaktadır. Timur ve Doğan, 2003’de yaptıkları bir çalışmada İstanbul’da 2002 yılında 34 su ürünleri kooperatifi 2.427 üye balıkçısı bulunduğunu bildirmektedirler. Aradan geçen süreçte hem kooperatif sayısında hemde üye sayısında artışlar yaşanmıştır. Yapılan çalışma bulgularına göre 11 ilimiz bir kooperatif ile temsil edilmektedir. Kooperatif başına düşen üye sayısı kooperatiflerin buldukları illerin özelliklerine göre farklılıklar göstermektedir. Kooperatiflerin en az üye sayıları 7 en fazla üye sayıları ise 546 olarak tespit edilmiştir. En fazla üyeye sahip olan kooperatifler 206 üye Adana, 274 üye Aydın, 392 üye Bursa, 203 üye Isparta, 322 üye İstanbul, 259 üye Malatya, 546 üye Muğla, 447 üye Rize illerinde bulunmaktadır. En az üyeye sahip olan kooperatifler ise 7 üye ile 6 ilde faaliyet göstermektedir. 2009 yılı itibariyle Ankara, Antalya, Balıkesir, Eskişehir ve Van illerinde toplam 14 kooperatif tasviye edilip kapatılırken, Ankara, Afyon, Bursa, Edirne, Kayseri, Ordu, Sivas ve Trabzon illerinde toplam 7 kooperatif faaliyete başlamıştır. Ayrıca Çanakkale ve Malatya illerinde 2 adet su ürünleri kooperatifi alabalık üretimi yaparak avcılık dışında faaliyetini sürdürmektedir.

Türkiye su ürünleri kooperatifleri ile ilgili 1980 yılında yapılan bir çalışmada ülkemizin sahilleri ve içsu kaynaklarında yer alan toplam 42 ilimizde 227 adet su ürünleri kooperatiflerinin faaliyet gösterdiği, bunlardan % 42’sinin (96) deniz balıkçılığı %58’inin (131) içsu balıkçılığı konusunda faaliyet gösteren kooperatiflerden oluştuğu bildirilmektedir (Anon 1982). Yürütülen bu çalışmada, 2009 yılı sonu itibariyle 61 ilimizde su ürünleri kooperatiflerinin faaliyette olduğu kooperatif sayısının % 57 artışla 522 olduğu görülmektedir. Geçmiş yıllarda deniz balıkçılığı yapan kooperatiflerin tüm kooperatiflere oranı %42 iken bu çalışmanın yapıldığı 2009 yılında %64’e yükselmiştir. Bu süreç içerisinde hem denizlerdeki kooperatif sayısı hem de içsulardaki kooperatif sayısında önemli ölçüde artış kaydedilmiştir. Yaklaşık 29 yıl gibi bir süreçte hiç balıkçılıkla ilgili kooperatif bulunmayan 19 ilimizde su ürünleri kooperatiflerinin kurulduğu ve faaliyet gösterdiği görülmüştür.

Yapılan bu araştırmada, su ürünleri kooperatiflerinin coğrafi bölgelere dağılımında 149 kooperatif ve 9.050 üye balıkçısıyla Marmara Bölgesi ilk sırada, 12 kooperatif ve 271 üye balıkçısıyla Güney Doğu Anadolu Bölgesi ise son sırada yer almaktadır. Ülkemizdeki su ürünleri kooperatiflerinin bölgelere göre kooperatif sayısı ve üye dağılımları Çizelge 2’de verilmiştir.

Çizelge 2. Su ürünleri kooperatiflerinin bölgelere göre dağılımları

Coğrafi Bölge	Kooperatif Sayısı	% Dağılımı	Üye Sayısı	% Dağılımı
Akdeniz Bölgesi	75	14	3.820	13
Doğu Anadolu Bölgesi	35	7	1.143	4
Ege Bölgesi	100	19	5.746	20
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	12	2	271	1
İç Anadolu Bölgesi	39	7	1.961	7
Karadeniz Bölgesi	112	21	7.207	25
Marmara Bölgesi	149	30	9.050	30
TOPLAM	522	100	29.198	100

Çizelge 2 incelendiğinde kooperatiflerin sayısı ve yüzde oranları Akdeniz Bölgesi'nde 75 (%14), Doğu Anadolu Bölgesi'nde 35 (%7), Ege Bölgesi'nde 100 (%19), Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde 12 (%2), İç Anadolu Bölgesi'nde 39 (%7), Karadeniz Bölgesi'nde 112 (%21) ve Marmara Bölgesi'nde 149 (% 30) adet olarak tespit edilmiştir. Denize kıyısı olan bölgelerde kooperatif sayısı ve üye sayısı tüm kooperatiflerin %64'ünü oluşturmaktadır. Bunun sebebi avcılığın ve kooperatifçiliğin daha çok deniz kenarında balıkçılık yapanlardan kaynaklandığı ve geçimlerini bu faaliyetten kazandıklarındandır. İç bölgelerdeki üretim alanlarının kısıtlı olması ve daha çok bireysel avcılık yaptıklarından içsu balıkçılığıyla ilgili kooperatifleşme sayısı daha alt seviyede kalmıştır.

Ülkemizde 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu kapsamında kurulan ve faaliyet gösteren su ürünleri bölge birliği sayısı 14, su ürünleri kooperatif merkez birliği sayısı ise 1 adet olarak tespit edilmiştir. Bölge birliklerinin çalışma bölgeleri ve bağlı olan kooperatif sayıları (Çizelge 3)'de verilmiştir.

Çizelge 3 Su ürünleri kooperatif bölge birliklerinin çalışma bölgelerine göre dağılımı

Kooperatif Birliğinin Adı	Çalışma Bölgesi (İl Bazında)	Bağlı Kooperatif Sayısı	Bağlı Ortak Sayısı
S.S. Adana Bölgesi Su Ürünleri Kooperatifleri Birliği	Adana, K.Maraş, G.Antep, Kilis, Osmaniye	9	621
S.S. Antalya Bölgesi Su Ürünleri Kooperatifleri Birliği*	Antalya	10	463
S.S. Balıkesir Bölgesi Su Ürünleri Kooperatifleri Birliği	Balıkesir	12	848
S.S. Çanakkale Bölgesi Su Ürünleri Kooperatifleri Birliği	Çanakkale	16	515
S.S. Doğu Karadeniz Bölgesi Su Ürünleri Kooperatifleri Birliği	Trabzon, Rize, Artvin, Giresun, Gümüşhane	21	1.816
S.S. Hatay Bölgesi Su Ürünleri Kooperatifleri Birliği	Hatay	9	315
S.S. İstanbul Bölgesi Su Ürünleri Kooperatifleri Birliği	İstanbul	31	1.747
S.S. İzmir Bölgesi Su Ürünleri Kooperatifleri Birliği	İzmir, Aydın, Uşak, Manisa	23	1.349
S.S. Marmara Bölgesi Su Ürünleri Kooperatifleri Birliği	İstanbul ve Marmara Bölgesi İlleri	16	1.300
S.S. Mersin Bölgesi Su Ürünleri Kooperatifleri Birliği	Mersin	9	397
S.S. Muğla Bölgesi Su Ürünleri Kooperatifleri Birliği	Muğla	16	722
S.S. Sinop Bölgesi Su Ürünleri Kooperatifleri Birliği	Sinop, Kastamonu	11	443
S.S. Samsun Bölgesi Su Ürünleri Kooperatifleri Birliği*	Samsun	10	1.062
S.S. Tekirdağ Bölgesi Su Ürünleri Kooperatifleri Birliği	Tekirdağ	7	347
		200	11.945

*Su Ürünleri Kooperatifleri Merkezi Birliği (SÜR-KOOP)'ne üye olmayan Su Ürünleri Kooperatif Bölge Birliği, (Kaynak. tedgem.gov.tr.,2010, surkoop.org.tr, 2010)

Su ürünleri avcılık faaliyetinde bulunan 180 su ürünleri kooperatiflerinden oluşan 12 adet bölge birliği dikey örgütlenerek 2003 yılında Su Ürünleri Kooperatifleri Merkez Birliği (SÜR-KOOP)'ni kurmuşlardır. 522 su ürünleri kooperatifinin % 38'i üst örgütlenmeye sıcak bakmış, geri kalan kooperatifler ise bu tür örgütlere sıcak bakmadığını ortaya koymuştur. Bu üst birliğe üye olan toplam balıkçı sayısı 10.420, üst birliğe üye olmayan 2 bölge birliğinin toplam balıkçı sayısı ise 1.525 olarak saptanmıştır.

Bölgelere göre kurulmuş olan su ürünleri kooperatifi bölge birlikleri daha çok deniz balıkçılığı kooperatiflerinin oluşturduğu birliklerdir. İçsularda hizmet veren kooperatif bölge birliği henüz örgütlenememiştir. Bu da içsu balıkçılığı yapan kooperatiflerde örgütlenmenin yeterli olmadığını göstermektedir. Mevcut olan 14 bölge birliğinden, 12 bölge birliği bir araya gelerek üst örgüt olan Su Ürünleri Merkez Birliğini kurmuşlardır. İki bölge birliği ise üst örgütlenmeye sıcak bakmadıkları için katılmamışlardır. Kooperatiflerin bölge birliklerine bağlanma oranları (Çizelge 4)'de gösterilmiştir.

Kooperatiflerin birliklere bağlanma oranı da bölgelere göre değişiklik göstermektedir. 1980 yılında yapılan çalışmada kooperatiflerin birliklere bağlanma oranlarına bakıldığında %54'le Karadeniz Bölgesi en yüksek oranla önde gelmektedir. Bu bölgemizi sırasıyla %45 Ege Bölgesi, % 40 Marmara Bölgesi, % 20 Akdeniz Bölgesi, % 4 İç Anadolu Bölgesi takip etmektedir. Doğu Anadolu Bölgesi'nde üst birliğe üyelik gerçekleşmemiş, Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde de kooperatif olmadığından böyle bir girişim olmamıştır (Anon, 1982). Yapılan başka bir çalışmada 1991 yılında birliklere bağlanma oranları Karadeniz'de %54, Batı Anadolu'da %45 olarak tespit edilmiştir (Çıkın ve Elbek, 1991, Timur, 2002). Bu oran günümüzde Karadeniz Bölgesi'nde % 38 (42), Marmara Bölgesi'nde %55 (82), Akdeniz Bölgesi'nde %71 (53), Ege Bölgesi'nde %23 (23) olarak bulunmuştur. Diğer bölgelerimizde su ürünleri merkez birliği olmadığından kooperatifler de böyle bir örgütlenmeye gidilmemiştir.

Çizelge 4. Su ürünleri kooperatiflerinin bölge birliklerine bağlanma oranları

Coğrafi Bölge	Kooperatif Sayısı	Bağlı Kooperatif Sayısı	Bağlı Olmayan Kooperatif Sayısı	Bağlanma Oranı %
Akdeniz Bölgesi	75	53	22	71
Doğu Anadolu Bölgesi	35	0	35	0
Ege Bölgesi	100	23	77	23
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	12	0	12	0
İç Anadolu Bölgesi	39	0	39	0
Karadeniz Bölgesi	112	42	70	38
Marmara Bölgesi	149	82	67	55
TOPLAM	522	200	322	38

Balıkçılık sektörü içinde önemli bir paya sahip olan su ürünleri kooperatifleri zaman içerisinde gelişme gösteren bir seyir izlemiştir. Türkiye'de 1973 yılında 133 kooperatif, 4 birlik var iken, 1980 yılında bu sayı 227 kooperatif, 6 birlik ve 14.750 üye balıkçıya ulaşmış (Anon,1982) yıllar itibariyle artış kaydedilerek, 1989 yılı sonunda kooperatif sayısı 421, bölge birliği sayısı da 8'e ulaşmıştır (Çıkın ve Elbek 1991). Ancak, 1995 yılında kooperatif ve üye sayısında bir gerileme yaşanarak toplam kooperatif sayısı 312, üye sayısı da 15.783 olarak bildirilmiştir (Anon, 2001). 2007 yılında yapılan bir çalışmaya göre kooperatif sayısında artış kaydedilmiş ve kooperatif sayısı 416, üye sayısı ise 24.495'e yükselmiştir. Aynı dönemde birlik sayısı 11, birliğe üye kooperatif sayısı 160, su ürünleri merkez birliğine üye 8 birlik ve 137 kooperatifin olduğunu bildirmektedirler (Anon, 2007). Ayrıca Türkiye'de su ürünleri kooperatiflerinde örgütlenme bilinci istenilen düzeyde değildir, bazı bölgelerde merkezi üst örgüt olmadığından düşük seviyede kalmıştır. Faaliyetlerini sürdürmekte olan 522 adet su ürünleri kooperatifinden, bölge birliklerine bağlı olan kooperatif sayısı 200 (%38) olarak tespit edilmiştir. Bu da göstermektedir ki kooperatiflerin yaklaşık %62'si birliklere bağlı değildirler.

Bulduğumuz dönemi kapsayan ülkemizdeki su ürünleri kooperatiflerinin iller bazında değişimlerinin incelendiği bu çalışma sonucunda 2009 yılı sonu itibariyle 61 ilimizde su ürünleri kooperatiflerinin faaliyette olduğu ve 522 birim kooperatifin olduğu bulunmuştur. Kooperatif sayısındaki artış ile ülkemiz su ürünleri üretim miktarları arasında bir ilişki kurulamamıştır. Karadeniz Bölgesi 2008 yılında ülkemiz avcılık üretiminin % 73'ünü sağlamasına rağmen tüm kooperatiflerin yalnızca %21'ini temsil etmektedir. Diğer tarafta aynı tarihte Marmara Bölgesinde, toplam avcılık üretimimizin % 9'u elde edilirken kooperatifleşme oranı % 30 düzeyindedir. Yine Ege Bölgesinde toplam avcılık üretiminin % 8'i karşılanırken kooperatifleşme oranı ise % 19 düzeyindedir. Bu verilen örneklerden anlaşılacağı gibi üretimle kooperatifleşme arasında doğru veya ters orantı bulunmamaktadır. Bu durum, ülkemizdeki su ürünleri kooperatiflerinin, henüz üretimi etkileyecek kadar güçlenemediklerinin ve iyi organize edilemediklerinin bir sonucu olarak gösterilebilir.

Ancak, yapılan araştırmalara göre, yanlış planlama, haksız rekabet, destekleme ve teşviklerin doğru kullanılmaması, teşviklerin yetersizliği, eğitim eksikliği ile beraber hareket edememe, balıkçı örgütlerinin halen önemli sorunları arasında yer almaktadır. Bu durum ise, kooperatiflerin girişimcilik yönünü olumsuz etkilemektedir (Ünal ve ark., 2008; Yılmaz ve ark., 2009; Ünal ve ark., 2009).

Yapılan bu çalışma sonucunda, kooperatif sayısı ve üye sayısı ile üretim arasında herhangi bir ilişki tespit edilememiştir. Bölgelere göre üye sayısı açısından en yüksek oranda üyeye (9.050 üye) sahip olan Marmara Bölgesi toplam avcılık üretiminin ancak % 9 (46.351 ton)'unu sağlamaktadır. Karadeniz Bölgesi ise 7.207 üye balıkçı ile avcılık üretiminin % 73 (357.079)'ünü sağlamaktadır. Bu durumda göstermektedir ki, ülkemizde faaliyetlerini sürdürmekte olan su ürünleri kooperatiflerinin etkinlikleri yalnızca ortak sayılarının fazla olmasına da bağlı değildir.

Türkiye'de kooperatifçiliğin gelişme potansiyeli için gerekli ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi koşullar bulunmasına karşın, yılların birikimi ile oluşan sorunlar, yasal düzenlemelerin zamanında yapılmamış ve konunun öneminin yeterince anlaşılammış olması, bu günkü sorunlu yapının en önemli nedenleri arasında sayılabilir. Şüphesiz bu sorunların çözümü için üst birliklerin ülke sathında yöre balıkçılarına yapacağı toplantı, seminer gibi faaliyetler ile kooperatifçiliğin anlam ve önemi halkımıza anlatılmalıdır. Sonuç olarak, Türk balıkçılık endüstrisinin örgütlü bir sektör olması için su ürünleri kooperatiflerinin organizasyonunun iyi yapılması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Anonim, 1982. 1980 Yılı Türkiye Su Ürünleri Kooperatif ve Birlikleri Araştırması. T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Su Ürünleri Daire Başkanlığı Yayın No. 11, Ankara, 1982
- Anonim, 2001. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Su Ürünleri ve Su Ürünleri Sanayii Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara: DPT, 2001. xiv,142s. (DPT.2575 - ÖİK.588) ISBN: 975-19-2714-5 (<http://ekutup.dpt.gov.tr/suurun/oik588.pdf>)
- Anonim, 2007. Dokuzuncu Kalkınma Planı: Balıkçılık Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara: DPT, 2007. 127s. (DPT.2719 - ÖİK.672) ISBN: 978-975-19-4026-1
- Anonim, 2010a. Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü (TEDGEM) Kayıtları. <http://www.tedgem.gov.tr/takooperatif.htm> Erişim 20.01.2010
- Anonim, 2010b. Su Ürünleri Kooperatifleri Merkezi Birliği (SÜR-KOOP) www.surkoop.org.tr, Erişim 18.02.2010
- Arısoy, S. 1974. Türkiye Su Ürünleri Kooperatifleri Hareketinin Stratejisi Ne Olmalı? II. *Balık ve Balıkçılık*. 22: (4) 23-25.
- Akyol, O., Ceyhan, T., Ünal, V. 2006. Marmara Bölgesi su ürünleri kooperatif ve derneklerinin lüfer balıkçılığındaki rolleri. *Ege Üniversitesi Su Ürünleri Dergisi* 2006, 23 (3-4) : 379-383

- Çıkm, A., Elbek, A.G. 1991. AT (Avrupa Topluluğu) ülkeleri ve Türkiye’de su ürünleri kooperatifleri. Eğitiminin 10. yılında Su Ürünleri Sempozyumu. 12-14 Kasım 1991 İzmir, 166-179
- İnan, İ. H., Başaran, B., Saner, G., Yercan, M., İnan, Ç., Özdoğan, Ö. 2010. Türk tarım kooperatiflerinin AB tarım kooperatiflerine uyumu ve tarımsal sanayiye etkileri. Türkiye Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi, 11-15 Ocak 2010, Ankara
- Timur, M. 2002. Su ürünleri mevzuatında kooperatifçilik. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı *İstanbul Tarım Dergisi*. Sayı 80, 16-19
- Timur, M., Doğan, K. 2003. A model study on the role of Istanbul fish cooperatives at *Turkish Fisheries. Tr. J. Marine Sci.* 9 (1): 69-80
- Ünal, V., Yercan, M. 2006. Türkiye’de su ürünleri kooperatifleri ve balıkçılar için önemi. *Ege Üniversitesi Su Ürünleri Dergisi* 2006, 23 (1-2) : 221-227.
- Yılmaz, S., Erdilal, R., Kebapçioğlu, T. 2009. Su ürünleri sektöründeki ekonomik organizasyonlardan üretici birlikleri. *Akdeniz Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi*. 2009, 22(2), 223–232
- Ünal, V., Tokaç, A., Z. Tosunoğlu., Akyol, O., Özbilgin, H., Göncüoğlu, H., 2008. İzmir ili su ürünleri kooperatifleri ve sorunları, *Türkiyenin Kıyı ve Deniz Alanları VII. Ulusal Kongresi. Türkiye Kıyıları 08 Kongresi Bildiriler Kitabı* 27–30 Mayıs, Ankara, L. Balas (Editör),377–385.
- Ünal, V., Göncüoğlu, H., Yercan, M., 2009. Ege Kıyıları Su Ürünleri Kooperatifleri, *Su Ürünleri Kooperatifleri Merkez Birliği Yayınları, Yayın No:1* ISBN:978-605-60880-0-1, Ankara, 131 s